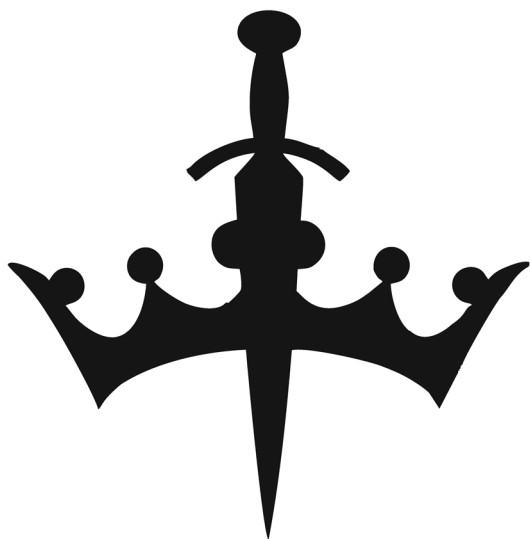

В А Л Е Н Т И Н

ЧЕМЕРИС

РОГНЕДА

ІСТОРИЧНИЙ РОМАН

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2023

Сказання — жанр давньоруської розповідної літератури про історичних діячів та ті події, у яких вони брали участь; оповідний твір історичного або легендарного змісту.

В автора це роман про Рогнеду Полоцьку, пізніше — київську княгиню, і про Володимира Святославича, великого князя Київського, жінколюба, рівного Соломону (любив і мав жінок), та як він силою взяв Рогнеду — любкою-голубкою його вона стане пізніше.

Як пізніше ця любка-голубка візьме гострий ніж і однієї чарівної місячної ночі націлить його в серце сонного Володимира Великого, званого на Русі ще Красним Сонцем. Нічого не підозрюючи, святитель Русі мирно спатиме собі під теплим боком Рогнеди. Вона була його другою жоною. Сьомою і останньою — принцеса Анна Візантійська, що її Володимир привіз на Русь разом із християнством.

«Анна Київська — королева Франції» може бути другою книгою роману «Рогнеда», головною героїнею якого є вже дочка Ярослава Мудрого — княжна Анна... Так-так, онука княгині Рогнеди, яка волею долі стала королевою Франції. Тож це сказання про таємниці її життя, любові та загадкової смерті, що не всі ще й досі розгадані.

Але, пішовши з цього світу, Анна Ярославна назавжди залишилася в ньому. Хоча б тому, що «*ta mori na pas errete ma de*» — «моя смерть не зупинила моє життя».

Впадаю коло любки: «Та ти не бійся! Ти не журися! Та ти ж моє серденько».

М. Вовчок

(Любка — розм., кохана дівчина або жінка. Коханка. А ще — пестливе звертання до дівчини або жінки, зокрема до... власної.)

Був на Русі дуже давній звичай: молода мала роззувати молодого перед першою шлюбною ніччю — так вона вже за медового місяця показувала свою покірність майбутньому чоловікові. Дочка полоцького князя Рогволода, горда Рогнеда, не схотіла схилитися перед новгородським князем Володимиром і в першу ніч роззувати того, кого вона називала сином рабині (робичичем) Ольжиної ключниці Малуші. Полоцька князівна хотіла вийти заміж за великого київського князя Ярополка — до речі, брата по батькові Володимира — і його роззути, ставши навзамін київською княгинею. Але Володимир кинувся навперейми її мріям... Бо хотів, аби полоцька гордовита красуня саме його роззула...

І, домігшись свого, на досягнутому не заспокоївся, а зажадав, аби його роззула ще й візантійська принцеса Анна, вона ж царівна. І це — не беручи до уваги п'яти інших вродливиць з різних країв і національностей, які теж були його «любками-голубками»...

ПРОЛОГ

ЦЕ ВІН, ВОЛОДИМИР, ЗА СЛОВАМИ НЕСТОРА,
«БУВ ЖОНОЛЮБЦЕМ, ЯК І СОЛОМОН»

...Володимир же був переможений пожадливістю до жінок... І був ненаситним у блуді, і приводив до себе заміжніх жінок, і дівичь розбещував, бо був жонолюбець, як і Соломон...

Повість врем'яних літ

Він стоїть п'ятиметровим пам'ятником на нижній терасі Володимирської гірки, в мантії з хрестом і великокняжою шапкою в руці, стоїть на шістнадцятиметровому чавунному постаменті і квадратному стилобаті¹ з чавунних плит, що має вигляд восьмигранної каплиці псевдовізантійського стилю.

На постаменті — барельєф «Хрещення Русі» і герб старого Києва (архангел Михаїл з німбом навколо непокритої голови, з піднятим мечем у правій і зі щитом у лівій руці).

Це він — великий князь Київський Володимир.

Він же — Володимир Великий.

Він же — Володимир Святий. (У святому хрещенні — Василій.)

Він же — хреститель Русі, Рівноапостольний.

¹ *Стилобат (стереобат)* — в античній архітектурі — цоколь будівлі або колонади.

Прозваний у народі — Володимир Красне Сонечко.
Рік народження — невідомий.

Рік смерті — 1015.

З 969-го до 980-го — князь новгородський.

Похований у Десятинній церкві в Києві.

На Русі першим, хто отримав офіційний титул великого князя Київського, був Ігор Рюрикович, прозваний Старим.

До нього в прадавній столиці Русі були просто князі — це легендарний засновник міста Кий, це — Аскольд (Оскольд), це Олег, прозваний Віщим. (Йому належать слова про те, що Києву судилося бути «матір'ю городам руським», та, власне, й Давньоруську державу створив і утвердив він — князь Олег Віщий.)

Помираючи, Олег залишив Ігорю велику країну, що розкинулась на 1500 км від Ладоги до Переяславля і на 1000 км від Полоцька до Ростова. В цю державу входили не тільки слов'янські племена. Данину Русі справно платили чудь, меря, весь, мурома, черемиси, мордва, перм, печера, ям, литва, зимігола, корсь, нарова, лівонці...

Але вже князь Ігор стає великим князем Київським, а не просто, як до нього, князем. Був він сином найманця-варяга Рюрика, який, скориставшись бунтом, захопив владу в Новгороді, а матір'ю його була дочка «князя урманського» Єфанда, якому після народження сина Рюрик дав у «віно» (вічне користування) місто біля моря...

Потім великою княгинею Київською була жона Ігоря Ольга — затим титул великого князя Київського мав їхній син Святослав, потім ним був (правда, недовго) син Святослава Ярополк, і, нарешті, великим князем Київським став його менший брат Володимир, якому вдасться підняти Київську Русь на небачену до того ви-

соту. За ті заслуги, та ще за хрещення русів, стоїть він на Володимирській гірці і ось уже не одне століття хрестом осіняє златоверхий Київ, Дніпро із Задніпров'ям і загалом Київську Русь та нинішню Україну — її білий день і сонце її, і грозове хмаровиння в небесах високих...

Чомусь він на тім постаменті самотній.

Чомусь не видно його семи — лише офіційних — дружин. Першою в нього була знатна варяжка Аллогія (Олаве), п'ятьох наступних його жінок подає «Повість врем'яних літ»: Рогнеда, гречанка, чешка, ще одна чешка, болгарка (їхні імена не збереглися)...

І нарешті остання, сьома — візантійська принцеса Анна.

Ледве-ледве вистачило б їм місяця — на чотирьох боках постаменту.

А ще ж мав 800 (вісімсот!) наложниць. За «Повістю врем'яних літ», 300 — у Вишгороді, 300 — в Білогорівці і ще 200 — у Берестовому, в княжому селі.

Це ж який жіночий тлум був би на Володимирській гірці біля пам'ятника Володимирі, коли б туди прийшло все його кохане жіноцтво, всі його любки-голубки!

...А починаються літописи словами, що стали вже традиційними: «В літо» — звідси їхня назва. Автори ж їхні й укладачі відповідно називаються літописцями.

Літописи Давньої Русі — перші наші історичні оповіді, створені на основі різних джерел — усних переказів, повістей, актів, житій святих тощо. З'явилися на Русі в X — на початку XI ст. Серед давньоруських творців цього жанру, класиком, як на нинішні виміри, є письменник і літописець Древньої Русі — Нестор. Рік народження невідомий, помер — після 1113 року.

Чернець Києво-Печерського монастиря.

Автор «Оповіді про життя і згубу... Бориса і Гліба», церковно-історичного твору «Житіє Феодосія, ігумена Печерського».

Закликав давньоруських князів боротися за єдність руських земель, проповідував християнські ідеї, підкреслював самостійність Русі щодо Візантії, був прихильником сильної великокнязівської влади.

Високоосвічена і талановита людина, знавець іноземних мов.

Був автором і упорядником «Повісті врем'яних літ», що є шедевром руського літописання.

Із самої «Повісті...» дізнаємось, що в кінці XI ст. Нестор жив у Печерському монастирі. Розповідаючи про 1096 рік і напад половців на Печерський монастир, писав: «...и придоша на монастырь Печерский, нам сущим по кельям почивающим по заутрени». Відомо, що літописець був ще живим у 1106 році. У цьому році, пише він, помер старець добрий Яе, «о него же и аз многа словеса слышах, еже и вписах в летописаньи сем». Більше ніяких достовірних даних про нього не збереглося.

Канонізований Руською православною церквою як преподобний Нестор Літописець. Мощі його спочивають у Ближніх (Антонієвих) печерах Києво-Печерської лаври.

Під ім'ям Нестор Літописець входить до списку святих Римо-католицької церкви.

Пам'ятники Нестору Літописцю встановлені в Києві та Володимирі.

В СРСР і в Україні були випущені поштові марки, присвячені Нестору. Засновано також церковний орден Нестора Літописця. Національний банк України випустив у 2000 році золоту ювілейну монету, присвячену Нестору Літописцю, достоїнством у 50 гривень.

У Києві збудовано два храми преподобного Нестора Літописця.

У своїй «Повісті врем'яних літ» Нестор, віддавши належне Володимирі Святославичу, насамкінець порівнює його з самим Соломоном.

І далі літописець додає, що «було у Соломона, кажуть, сімсот жон, а наложниць триста». Разом, отже, — арифметика проста — тисяча. «Наш» Володимир трохи не дотягнув, наложниць у нього було тільки 800, а дружин — 7. Правда, лише офіційних, бо інших у нього — несть числа.

«Не звертай уваги на злу жінку; крапають солодощами губи блудниці, лише короткий час усолоджує вона гортань твою, а після і гіркоту жовчі відчуєш. Той, хто входить до неї, не вернеться, після смерті його стежка в пекло. По стежці життя не йде вона, бо — блудлива течія життя її і нерозважлива». Це сказав Соломон про блудниць, про чесноти вірних жінок говорить: «Дорожчі за каміння коштовне. Радіє з неї муж її, бо робить мужу своєму благо все життя. Придбає вовну і льон, створить усе необхідне руками своїми. Подібна кораблеві торговому, здалеку збирає собі багатство. І встає з ночі, і годує сім'ю свою, і дає роботу рабіням. Побачить поле — купує, власноруч засіє поле. Кріпко стан свій перев'язавши, силу рук віддасть праці. І відчуває, що добро творить. І не згасає всю ніч її світильник. Руки свої прикладає до корисного, лікті ж свої віддає веретену, долоні рук розкриває для вбогих, подасть плід жебракові. Не печеться про дім свій муж її, де б він не був. Винятковий одяг пошиє мужу своєму, а червлений і багрянний одяг — для себе. Помітний буває на воротях муж її, а особливо коли сяде на зібранні зі старійши-

нами і жителями землі. Покривала зробить і віддасть на продаж. Вуста ж свої розкриває розумно і до ладу мовить язиком своїм. В силу і красу одяглась вона. Милість підносить її, діти її збагачують, і муж хвалить її. Розумна жона — благословенна, і хай похваляє страх Божий. Дайте їй від плоду вуст її, і хай прославляють на воротях мужа її».

Ось так. Це сам Соломон так на віки прорік.

Отож, Соломон (р. н. невід. — пом. 928 р. до н. е.) — цар Іудейського царства 965 — 928 рр. до н. е. Син царя Давида і його співправитель. Провів низку реформ (деякі — вельми вдало), встановив тверду систему податків, трудової і військової повинності, зміцнив армію тощо.

Згідно з біблійною традицією, уславився надзвичайною мудрістю. За легендою, Соломон — автор деяких книг Біблії.

Книга «Пісня пісень» — канонічна книга Ветхого Завіту — приписується цареві Соломону. Сьогодні сприймається і тлумачиться як збірник весільних пісень без єдиного сюжету, але може інтерпретуватися і як історія любові царя Соломона і дівчини Суламіти (в деяких популяризаторських виданнях — Суламіф), або як протиставлення чистої любові Суламіти до пастуха та участі жінок в гаремі Соломона.

Головна героїня «Пісні» — дівчина Суламіта. Вона смаглява, рудоволоса, надзвичайно гарна. Одягнена в хітон і сандалії. У неї й закохався велелюбний цар Соломон, але тут — традиційний трикутник: вона кохає іншого, молодого пастуха, за що й терпить знущання від царевих слуг. Суламіта — селянка, стереже виноград. Під кінець «Пісні пісень» вона закликає свого коханого тікати від гніву царя.

Вислів «Пісня пісень» означає найголовнішу із пісень любові.

У третій Книзі царств стверджується, що Соломон склав буцімто аж 1005 пісень. Хоча згадка імені Соломона може й не означати його авторства, адже це — збірник весільних гімнів. Наприклад, у руському весільному обряді жених і наречена можуть називатися князем і княгинею, хоч вони такого статусу в житті й не мають. Вважається, що увесь світ не вартий «того дня, у який була дана Ізраїлю «Пісня пісень», адже всі книги святі, а «Пісня пісень» — святіша святих». А ось православні християни тлумачать інакше: «Пісня пісень» описує любов між Богом і людською душею. Існує навіть постанова V Вселенського собору, яка піддає анафемі кожного, хто вважає, нібито «Пісня пісень» говорить про кохання між чоловіком і жінкою. І все ж більшість вважає: «Пісня пісень» — це поетичний гімн саме кохання між чоловіком та жінкою, того кохання, на якому і тримається людство, адже доки є любов, доти й буде рід людський на планеті Земля...

Вважається, що саме через велику кількість жінок Соломон позбувся прихильності Бога. Особливо коли в нього з'явилося багато чужоземок і він почав поклонятися якимсь несправжнім богам чужих народів і заслужив навіть відчуження Бога.

Але це на царя мало вплинуло. Надто був він невгамовно-ненаситним і любов із жінкою ставив над усе. Ось як про те написав Олександр Купрін («Суламіф», глава друга):

«Чего бы глаза царя ни пожелали, он не отказывал им и не возбранял сердцу своему никакого веселия. Семьсот жен было у царя и триста наложниц, не считая

рабынь и танцовщиц. И всех их очаровывал своей любовью Соломон, ведь Бог дал ему такую неиссякаемую силу страсти, какой не было у людей обыкновенных. Он любил белолицых, черноглазых, красногубых хеттянок за их яркую, но мгновенную красоту, которая так же рано и прелестно расцветает и так же быстро вянет, как цветок нарцисса; смуглых, высоких, пламенных филистимлянок с жесткими курчавыми волосами ...»

Легенди про великі діяння Соломона — зокрема, й інтимні, — живі й досі. Сусідні правителі мріяли поріднитися з Соломоном і віддавали йому за дружин своїх дочок.

Жіноцтво таки зіпсувало авторитет єврейському цареві. Його вважали ідеальним правителем, а він був не бездоганим, не забороняв поклоніння язичницьким богам, це, власне, й призвело до розпаду його колись могутньої імперії. Соломон не тільки шлюбувався з іноплеменницями, але й будував для їхніх богів капища і навіть сам брав участь у язичницьких богослужіннях — аби догодити своєму численному жіноцтву (а жінкам, як відомо, догодити не просто). Тож цар — а мудрий же був! — час од часу й застерігав: глядіть, мовляв, не потурайте жінкам, бо лихо вам, як і мені, буде.

Слава тобі Господи, Володимир, наш князь, ще й устигав займатися справами державними — виходить, йому не зовсім замакітрило голову славне жіноцтво! Роки князювання Володимира вчені називають не інакше, як богатирською добою.

Може, то його жінки так надихали, що він підняв Київську Русь на небачену висоту? Став він Великим, Святим, Рівноапостольним. Одне слово — Красне Сонечко. І владарював він у стольному граді Києві, добрий для друзів і грізний для ворогів.

І любий жіноцтву.

Другою з-поміж його офіційних дружин була Рогнеда (в історичних джерелах зустрічаються й такі варіанти її імені: Рогніда, Рогнедь).

Повне її ім'я — Рогнеда Рогволодівна Полоцька.

З країв вона неблизьких до Києва, родом з Північної Русі.

Так от...

«На Західній Двіні розташувалося багате місто Полоцьк (центр Полоцької землі), де правив якийсь князь Рогволод — за однією з версій — повелитель варязької крові.

У нього підросла дочка — 16-літня Рогнеда, що саме, за словами якогось солодкоголосого співця, володіла «тією дивною і чарівною красою, яка притамана гірському струмку, що увібрав у себе недосяжність і велич вершин та іскрометно й грайливо спадає вниз, утверджуючи життєлюбство і вічний рух особливого мелодійного звучання струн. Південь і Північ, крига і полум'я породили принадне створіння, що приносить неземне щастя манливого очарування... Хто міг устояти перед чарами такої дивної красуні?»

І ще велемовний автор того поетичного опусу додає:

«Легенди розповідають про десятки знатних чоловіків, готових буквально на все, аби лиш заручитися милостивим поглядом юної і недоступної, як скеля, діви. Якийсь таємничий скандинав Рогдай (потім він з'явиться в пушкінській поемі «Руслан і Людмила») пообіцяв дівчині стати на герць із доброю сотнею дебелих супостатів, якщо занурена в свої думки чарівниця дасть йому свою згоду». Але... «Скавав він з берегів Двіни і гордість проклинав Рогнеди...»

Красуня необачно відмовилась іти за Володимира, тож була взята силоміць.

Еротоман (хворобливо підвищена статева збудливість, психічний розлад на еротичному ґрунті) при верховній владі — це завжди трагедія для підданих і водночас фарс, що закінчується психічним розладом.

Був такий падишах в Османській імперії¹ — Ібрагім Божевільний (роки правління 1640—1648).

Як і великий князь Володимир, Ібрагім Божевільний мав сім чи вісім тільки офіційних дружин і безліч наложниць, що їх навіть євнухи не в змозі були порахувати (одні «вилітали» з гарему, інші туди прибували — постійно). Ібрагім був схилений на еротиці й володів ненаситним сексуальним апетитом.

Улюбленим заняттям султана було таке: усадовивши голих-голісіньких наложниць посеред двору, він стрибав біля них хвацько та вправно і голосно іржав жеребцем.

Власне, молодого жеребчика з себе вдавав. Набігавшись, хапав першу-ліпшу і на очах у решти та охорони палацу валив її на землю, а після статевого акту зашарпану наложницю євнухи викидали з гарему в сад, а потім — і за паркан.

Найбільше султана збуджували повняві жінки. Їх вишукували для нього по всій імперії — найогряднішою жінкою, яку привели до нього, була «Цукерочка» вагою 160 кг. Як запевняв падишах — солоденька.

¹ *Османська (Оттоманська) імперія* — офіційна назва Туреччини до 1922 року (походить від імені Османа I). Склалася в XV—XVI ст. в результаті турецьких завоювань в Азії, Європі і Африці. Припинила своє існування після Першої світової війни 1914—1918 рр., юридично — 1922 р., після ліквідації султанату.

Крім безкінечних любовних утіх, еротомана на троні більше нічого не цікавило, і державними справами він ніколи не займався. Дні і ночі його минали в гаремі.

Що ж, кожному, як кажуть, своє.

Бігав-бігав, іржав і — добігався та доіржався...

Правляча верхівка Османської імперії, якій урвався терпець, улаштувала змову проти Ібрагіма, схибленого на жінках. І задушила його (оскільки проливати кров султанів було заборонено) шовковим шнурком.

Князь Володимир мав сім лише офіційних дружин, що народили йому дванадцятєро синів... Чотирьох з них — від вже згадуваної Рогнеди.

Титул її: княжна Полоцька, княгиня Київська.

Віросповідання: християнство.

Народилася: бл. 960 року (Полоцьк Полоцького князівства).

Померла: бл. 1000 року (Ізяслав, Полоцьке князівство Київської Русі).

Із роду Рогволодовичів.

Ім'я при народженні: Рогнеда. У заміжжі отримала ім'я Горислава.

Перед кончиною постриглася в черниці під ім'ям Анастасії.

Батько: Рогволод, князь Полоцький.

Мати: ім'я невідоме.

Чоловік: Володимир Святославич.

Діти: Ізяслав, Ярослав, Всеволод, Мстислав, дочки Предслава, Премислава.

І от дивно: маючи, як уже мовилося, сім жінок, не беручи до уваги 800 наложниць, кохав по-справжньому (аж самому навіть дивно було) — лише одну (так воно, очевидно, й має бути) Рогнеду. Ту, яку силоміць збезчес-

тив, поглумився з неї привселюдно, а тоді — покохав на все життя. Навіть і тоді її продовжував кохати, коли вона ледь не заколола його сонного. Дивом тоді він врятувався.

Отож князь у пориві ніжності (а таке з Володимиром хоч іноді, а траплялося) називав її любкою-голубкою. Правда, дикою.

— І коли вже тебе я приручу, дика моя голубко? — наче аж бідкався.

Їй це подобалось.

— Як приручиш, — загадково казала, — буду твоєю...

— А ось і приручу. І не таких норавливих лошиць укоськував.

— Але я... Я не лошиця.

Лукаво кидаючи на нього погляди, вона таки жадала, аби він її вкоськав. Та й до того власне йшлося. Бо допоки ж їй чинити спротив? Вороття вже немає.

Тож хай приручає її швидше, вона сама потай хоче приручитися в його Києві, на Русі його. А може, вже відчувала до нього, супостата й насильника, прихильність — це ж треба! Як швидко він її впокорив... Рогнеда боялась і страшилась того нового, досі невідомого їй почуття, що в неї почало народжуватися — разом із його дитям, що вже носила під серцем.

Отож боялась свого кохання, але й прагнула швидше його утвердити. Хай полонить її всю. Зрештою, треба вже приставати до якогось берега. І ставати княгинею київською, бо тієї Рогнеди, що була колись княгинею полоцькою, вже давно немає — вона лишилась десь там, далеко. В минулому. За туманами, за димами палаючого Полоцька.

Чи, може, праві ті, котрі заявляють: що не кажіть, а кохання таки є у світі білому! Як ото у Володимира з Рогнедою — про це й наше сказання.

СКАЗАННЯ ПЕРШЕ

СВАТАЛИСЬ ДО РОГНЕДИ ДВОЄ БРАТІВ,
ДВОЄ КНЯЗІВ, ДВОЄ СВЯТОСЛАВИЧІВ

Як воно було із тим сватанням? Зазвичай отак.

Сват: «Ми люди німецької, ідемо з землі турецької. Якось дома у нашій землі випала пороша. Я й кажу сусідові: «Що нам дивитися на непогоду? Ходімо лишень шукати звіриноного сліду».

От і пішли.

Ходили-ходили, нічого не виходили. Аж гульк — назустріч нам іде князь, підніма угору плечі й говорить нам такії речі:

«Гей ви, мисливці, ловці-молодці! Будьте ласкаві, підможіть. Трапилась мені куниця — красна дівиця; не їм, не п'ю і не сплю та все думаю, як би її дістати. Поможіть мені її піймати! Тоді чого душа забagne — просіте, усе дам: хоч десять городів чи тридев'ять кладів, чого схочете».

Ну, нам того й треба. Пішли ми слідами, городами, по усіх усядах, і у Німеччину, і у Туреччину — всі царства-государства пройшли, а куниці не знайшли.

Тоді й кажемо князю: «Що за диво та звірина? Хіба де кращої нема? Ходімо другої шукати». Та де тобі! Наш князь і слухати не хоче: «Де вже, — каже, — я не бував, в яких тільки царствах-государствах чого тільки не видав, а такої куниці, сиріч красної дівиці, не знайшов».

Пішли ми уп'ять по сліду і саме у се село зайшли; як його прозивають — не знаємо. Тут вп'ять випала пороса. Ми, ловці-молодці, знов уранці встали і таки на слід напали.

Певно, що звірина наша пішла у двір ваш, а з двору — в хату та й сіла у кімнату; тут і мусимо піймати; тут застрягла наша куниця, а у вашій хаті — красна дівиця.

Оце ж нашому слову кінець, а ви дайте ділу вінець. Оддайте нашому князю куницю, себто вашу красну дівицю. Кажіть же ділом, чи оддасте, чи нехай ще підросе?»

1

Олена, королева русів

Це, здається, німецький король Оттон I, який претендував на імператорство, так її врочисто нарік: «Олена, королева русів».

Тоді як вона року 959-го відправила до Оттона посольство, західні джерела й розписали її як королеву русів. Мовляв, Оттону видніше, хто вона.

Узагалі-то, вона Ольга (Олена — це після хрещення). І не королева, а княгиня. Але хай буде й так. Важливо інше: у яких русів вона була королевою?

І взагалі, що це за народ такий — руси? Був чи й нині сущий? І від чого походить оте його ймення — руси? Чи, як і нині пишуть: тайна імені «Русь».

Хоча, як писало одне видання, слово «Русь», незважаючи на свою древність, зрозумілу будь-якій людині, яка розмовляє українською чи російською мовою, викликає стійку асоціацію з далеким минулим — Київською Руссю, першими князями, становленням слов'янської державності та культури. І все ж упродовж століть істо-

рики й філологи не припиняють суперечку, звідки ж пішла «Русь» і що означало це слово до того, як стало назвою величезної території і народу, що на ній живе...

Це слово — основа для багатьох складних топонімів, з яких найвідомішим є «Київська Русь» — колиска східнослов'янської цивілізації. А після татаро-монгольського нашествия, коли Київська Русь виявилася роздрібненою на окремі князівства, чимало східнослов'янських земель зберегли в своїй назві слово «Русь». Так з'явилися Московська, Суздальська, Володимирська і Литовська Русь... Гіпотез про походження цього терміна, назви цієї існує чимало. Вони різні, а спільні в одному: «Русь» — це етнічне ім'я, найменування народу. Різні гіпотези, а все ж — від чого ж таки походить термін-ім'я «Русь»? Якщо глянути на карту, на територію, що у XII ст. займала ота «Русь», то це землі між ріками Десною на півночі, Сеймом і Сулою на сході, Россю і Тясмином на півдні, Горинню на заході. Це і є місце проживання давніх русів. Але звідки ж усе-таки воно походить, це загадкове «Русь»?

Гіпотез, як уже мовилося, безліч. Слову цьому приписували і давньослов'янське, і готське, і шведське, і навіть іранське походження. (Цікаво, що арабські та перські автори завжди вживали форму «рус» а греки та візантійці — «рос».)

Довгий час найпопулярнішою версією щодо походження слова «Русь» вважалася версія така: назва «Русь» походить від імені правого притоку Дніпра — річки Рось. А згодом і її відхилили. Мовляв, річка Рось — це річка Рось, а слово «Русь» — це щось інше, не пов'язане з назвою річки.

А потім з'явилася версія, що слово «Русь» і «руський» походять від слова «русий» — «світловолосий». У лексикографа Даля навіть приказка цитується: «Руський народ — русий народ».

Ось так. Можна наводити ще і ще гіпотези і версії щодо походження слова «Русь». І всі вони будуть здаватися правдоподібними — принаймні на перший погляд, — хоч таємниця походження цього слова так і буде залишатися таємницею. Може, так і краще, все ж таки цікавіше, коли є тайна-потаїна.

А щодо походження терміна «Русь» — звернімося до цієї загадки ще раз. (Може, колись буде винайдена машина часу, і вченим удасться опитати очевидців тих часів, коли наші далекі предки вперше назвали свою землю Руссю?)

Але це, мабуть, буде колись, а нині... Як дізнатися, у яких русів Ольга (Олена у хрещенні) колись була королевою? Чи то пак княгинею? Хоч відповідь і так проситься: у того народу, що в давні часи, створивши Київську Русь, населяв її землі і звався русами, русичами, нашими далекими предками. А що конкретно означає слово «Русь», яке його походження — погадаємо, додавши й своїх версій, гіпотез, тлумачень загадкового слова «Русь», котре для нас залишається незбагненим і в той же час таким рідним...

2

Слово — не лише «мовна одиниця (як за словником), тобто звукове вираження поняття про предмет або явище об'єктивного світу». Слово — це щось більше, це — незбагненна таїна. Яка ніколи не буде розгадана, а тому й хвилюватиме вічно. Як у поета:

«Мене ще й досі владно кличе моїх степів свята трава, така і рідна, і пахуча, немов коханої слова».

У прадавнину в нашому слов'янському світі, у Слов'янщині нашій, мова звалася Словом.

ЗМІСТ

Пролог

Це він, Володимир, за словами Нестора,
«був жонолюбцем, як і Соломон» 5

Сказання перше

Сватались до Рогнеди два брати, два князі,
два Святославичі 17

Сказання друге

«...І взявши Полоцьк та Київ, Володимир на Русі
нача княжити одинъ» 77

Сказання третє

...Сумує, журиться, — ой лишенько, біда —
одна Рогнеда молода 116

Сказання четверте

З'являється Анна, яка стане сьомою і останньою жоною
Володимира, про яку він казатиме: «Княгиня моя» 172

Сказання п'яте

...І благала волхвів: заворожіть мені гостре залізо
для задуманого..... 196

Сказання шосте

...І якось уночі хотіла зарізати Володимира.
Той постановив убити її..... 215

Сказання сьоме

А над Руссю сонце сходить красне 253

По мові — післямова

Василь Васько з Вишгорода — художник і рибалка 273